

LATGALES MAZO SĀDŽU NOSAUKUMI KĀ KULTŪRVĒSTURES SASTĀVDAĻA...

Nazwy małych wiosek Łatgalii jako częścią historii kultury...

Ciemu jeb sādžu nosauku-mi Latgalē ir nozīmīga kultūrvēstures sastāvdaļa. Daudzus no tiem atrodam jau 18. gs. avotos, bet gandrīz visus – 19. gs. otrās puses un 20. gs. sākuma apdzīvoto vietu sarakstos.

Pēdējo 100 gadu laikā Latgalē ir radikāli izmaiņusies apdzīvotības struktūra.

Ja vēl 20. gs. 20. gadu kartēs Latgali redzam vienmērīgi pārkātu ar kompaktiem ciemiem, tad mūsdienu kartēs kā izteiktus ciemus atrodam gandrīz tikai pagastu centrus un nedaudzas citas apdzīvotas vietas, bet pārējā teritorijā ir vairs tikai izklidētas viensētas. Tomēr vietējo iedzīvotāju uztverē šīs viensētas ietilpst konkrētu sādžu teritorijās.

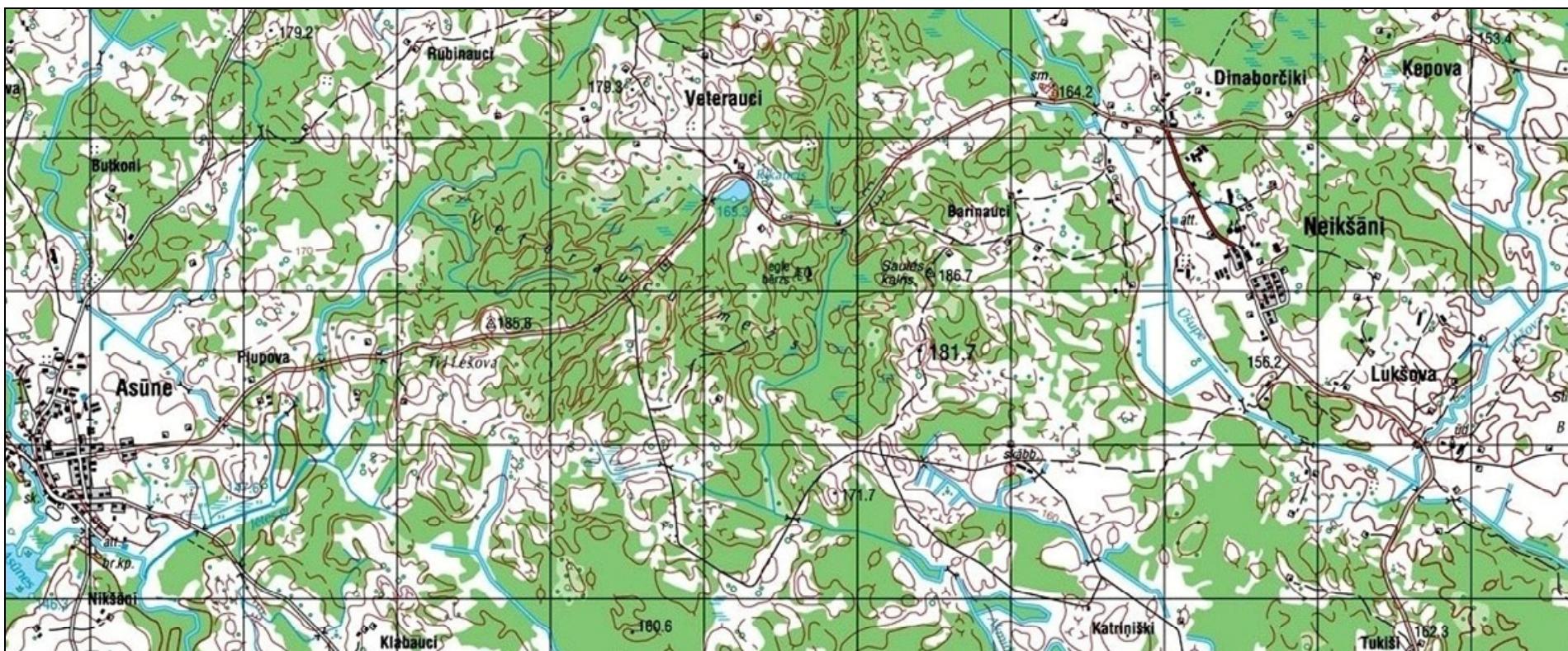
Nazwy małych wiosek są istotną częścią historii kultury Łatgalii. Wiele z tych nazw można znaleźć w źródłach XVIII w., a niemal wszystkie – w dokumentach drugiej połowy XIX i początku XX w.

Struktura zaludnienia w Łatgalii przez ostatnie 100 lat radicalnie się zmieniła.

Jeśli na mapach lat 20-ych XX w. widzimy Łatgalię równomiernie pokrytą zwartymi wioskami, to na współczesnych mapach jako wyraźne wsie znaczają się wyłącznie centra gmin i niewielkie inne miejscowości, a na pozostałym terenie występują jedynie rozsiane pojedyncze domy. W odczuciu ich mieszkańców mieszą się one jednak w granicach konkretnych wiosek.

Asūnes (Osyuna) apkārtne agrāk un tagad:
1928. gada (augšā) un 2006. gada topogrāfiskajā kartē (apakšā).

*Okolice Asuny (Osuni) dawniej i dziś:
na mapie topograficznej 1928 r. i 2006 r.*

Vēloties saglabāt gadsimtos izveidojušos tradīciju un paaudžu mantomumu, Latgales pašvaldības 20. gs. 90. gados izmantoja iespēju reģistrēt visu sādžu nosaukumus kā ciemus.

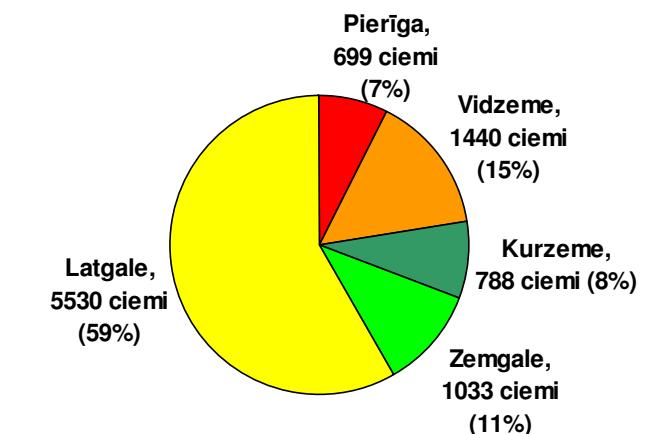
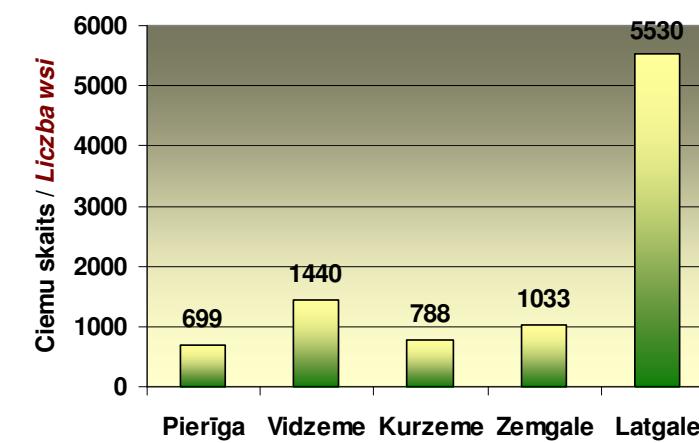
Tādējādi ir izveidojusies situācija, ka Latgalē, salīdzinot ar citiem novadiem, ir ļoti daudz oficiāli reģistrētu mazu ciemu. Daļa no tiem vairs neatbilst ciema kategorijai, un to nosaukumi var izzust no oficiālā lietojuma.

Pragnąc zachować wiekową tradycję i dziedzictwo pokoleń, gminy Łatgalii w latach 90-ych XX w. skorzystały z możliwości rejestrowania tych rozproszonych przysiółków jako wsi.

Na skutek tego w Łatgalii, w porównaniu z innymi regionami Łotwy, jest bardzo dużo oficjalnie zarejestrowanych małych wiosek. Część z nich faktycznie nie spełnia już kryteriów wsi, a ich nazwy w krótkim czasie mogą wyjść z użycia.

Ciemu skaita sadalījums pa reģioniem / Liczba wsi według regionów Łotwy

[Latvijas Vietvārdu datubāzes dati 2011. gada augustā]

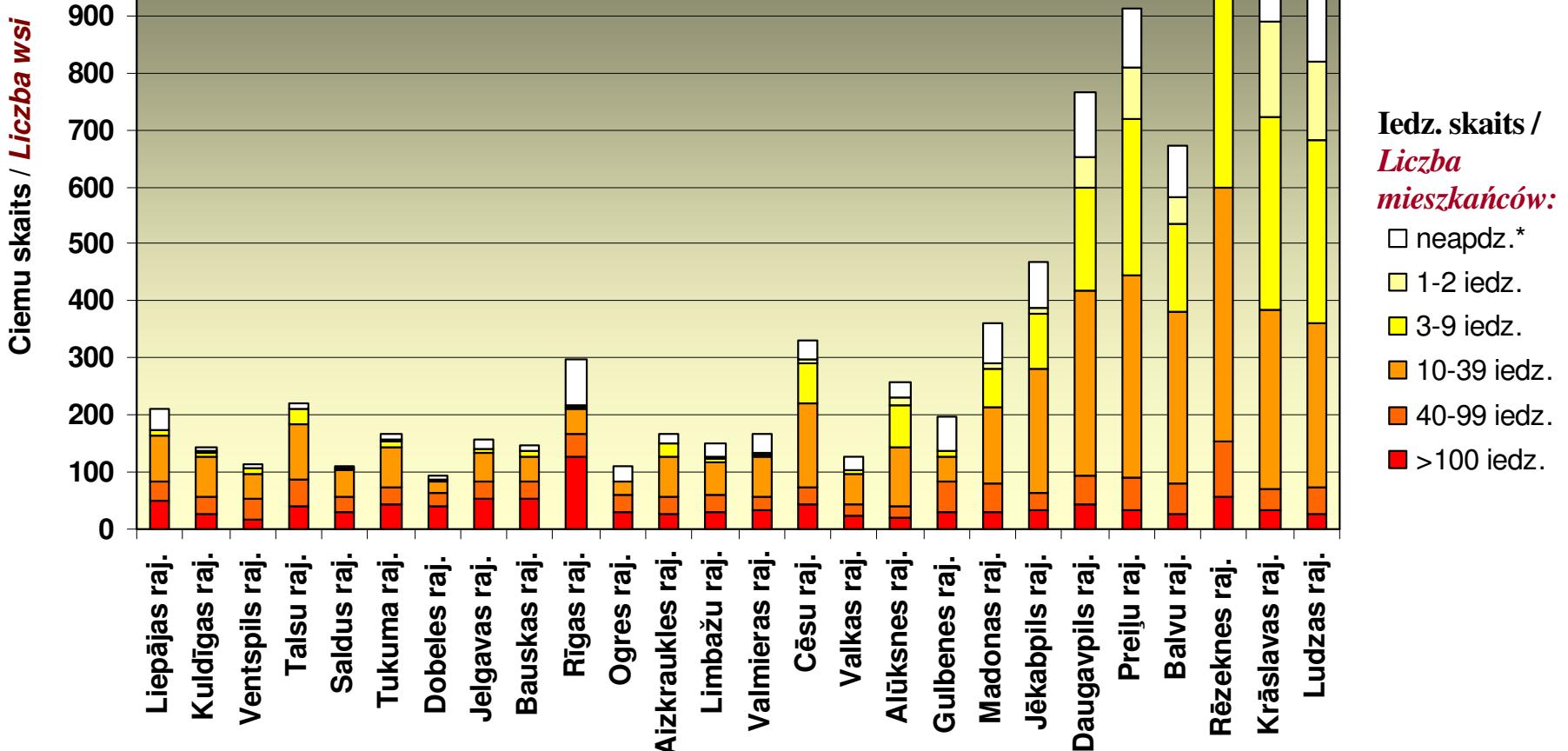

Latvijas ciemu sadalījums pēc iedzīvotāju skaita / Podział wsi ze względu na liczbę mieszkańców

[Latvijas Vietvārdu datubāzes dati 2011. gada augustā]

RAJONI ¹	>100 iedz.	40-99 iedz.	10-39 iedz.	3-9 iedz.	1-2 iedz.	neapdz.*	KOPĀ
Liepājas raj.	50	35	78	10	1	36	210
Kuldīgas raj.	28	28	70	9	1	7	143
Ventspils raj.	18	35	44	10	1	4	112
Talsu raj.	41	45	99	25	0	10	220
Saldus raj.	30	26	47	3	0	5	111
Tukuma raj.	44	31	70	8	3	10	166
Dobeles raj.	40	23	21	2	0	6	92
Jelgavas raj.	52	33	49	6	1	16	157
Bauskas raj.	52	31	44	10	0	11	148
Rīgas raj.	126	40	45	4	2	82	299
Ogres raj.	30	29	25	0	0	27	111
Aizkraukles raj.	27	30	71	22	0	16	166
Limbažu raj.	30	31	57	5	3	25	151
Valmieras raj.	32	26	70	4	1	35	168
Cēsu raj.	43	31	147	71	5	33	330
Valkas raj.	23	19	54	6	0	26	128
Alūksnes raj.	19	20	106	73	11	29	258
Gulbenes raj.	29	54	43	11	0	61	198
Madonas raj.	30	49	136	65	12	68	360
Jēkabpils raj.	33	32	216	97	9	82	469
Daugavpils raj.	43	52	323	181	54	113	766
Preiļu raj.	33	56	357	271	93	103	913
Balvu raj.	27	52	303	152	47	90	671
Rēzeknes raj.	56	99	444	345	106	61	1111
Krāslavas raj.	34	37	313	337	167	163	1051
Ludzas raj.	26	46	288	322	138	188	1008
KOPĀ:	996	990	3520	2049	655	1307	9517

* vai neatbilst ciema kritērijiem (tai skaitā daļa t.s. vasarnīcu ciemu) / albo nie spełnia już kryteriów wsi (w tym część wsi letniskowych)

Iedz. skaits / Liczba mieszkańców:

- neapdz.*
- 1-2 iedz.
- 3-9 iedz.
- 10-39 iedz.
- 40-99 iedz.
- >100 iedz.

¹ Rajoni kā administratīvi teritoriālās vienības kopš 2009. gada vairs nepastāv, taču to vienmērīgā izvietojuma, kā arī relatīvi nelielā skaita dēļ tie ir vieglāk izmantojami salīdzināšanai nekā jaunie novadi.

„Rajony” jako jednostki administracyjne nie istnieją już od 2009 r., jednak ze względu na równomierne rozmielenie oraz niewielką liczbę łatwiej jest porównywać je miedzy sobą niż nowe jednostki (novadi).

...UN TO SAGLABĀŠANAS IESPĒJAS

MĀJVĀRDU MASVEIDA PIEŠĶIRŠANAS APSTĀKĻOS

...oraz sposoby ich zachowania w kontekście masowego nadawania nazw poszczególnym domom

Tāpat, samazinoties sabiedriskā transporta pakalpojumu apjomam, daudzviet tiek noņemtas autobusu pieturu plāksnes, līdz ar to **sādžu nosaukumi** pazūd arī no Latgales ainavas.

Šo tendenci īpaši pastiprina tas, ka pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas viensētām atkal, tāpat kā 20. gs. 30. gados, masveidā tika doti **mājvārdi**.

Sobrīd arī Latgalē katrai viensētai ir oficiāls nosaukums. Mājvārdi ienāk topogrāfiskajās kartēs, parādās uz ceļa norādēm, un pakāpeniski tos sāks lietot arī sadzīvē.

Lai šajā procesā neizzustu vēsturiskie sādžu nosaukumi, tiek meklētas iespējas tos saglabāt.

Nepietiekama un bieži vien neveiksmīga ir izrādījusies dažu kaimiņu novadu prakse sādžas nosaukumu piešķirt kādai no tajā ietilpstojājām viensētām vai arī to pievienot mājvārdiem.

Toties atsaucību pašvaldībās guvis priekšlikums reģistrēt jaunos mājvārdus tajos ciemos (sādžās), kuros tās atrodas. Kartogrāfijā ir rasta iespēja parādīt mājvārdus kartē, vienlaikus nepazaudējot sādžu nosaukumus.

Mēģinājums mājvārdiem pievienot sādžas nosaukumu (Varakļānu nov., 2010).
Próba dołączania nazwy wsi do nazwy domu.

Należy dodać, że wskutek likwidacji nierentownych kursów zlikwidowane są przystanki autobusowe, a wraz z nimi znikają z krajobrazu Łatgalii nazwy małych wiosek.

Tendencję tę wzmacnia fakt, że po odzyskaniu niepodległości Łotwy, podobnie jak w latach 20-ych XX w., masowo nadawano nazwy poszczególnym domom.

W tej chwili w Łatgalii każdy pojedynczy dom ma swoją nazwę. Te nazwy widnieją na mapach topograficznych, drogowskazach i powoli wchodzą do powszechnego użycia.

Żeby w tym procesie nie zniknęły historyczne nazwy małych wiosek, poszukuję się sposobów na ich zachowanie.

Stosowana w niektórych sąsiednich regionach praktyka nadawania nazwy wsi któremuś z domów albo dołączenie jej do nazwy domu okazała się niedostateczna i nieskuteczna.

Natomiast bardzo chętnie gminy rejestrują domy jako należące do konkretnych wiosek. Dzięki kartografii na mapach nazwy domów występują obok nazw małych wiosek.

Bijuši autobusu pietura Kepovā (Dagdas nov., 2011.g.).
Zlikwidowany przystanek autobusów w Kepowie (Kepova)

Sādžas un viensētu nosaukumi topogrāfiskajā kartē 1:10 000
Nazwa wsi i domów na mapie topograficznej 1:10 000

Praktiski visi mūsdienās vēl lie-totie sādžu nosaukumi ir fiksēti Latvijas Vietvārdu datubāzē (<http://vietvardi.lgia.gov.lv>), lie-lākā daļa no tiem vēl ir atrodami Adrešu reģistrā. Līdz ar to var teikt, ka šī nozīmīgā kultūrvēstu-res daļa Latgalē pēdējo 20 gadu laikā nav zudusi.

Tomēr līdz ar jauno adminis-tratīvi teritoriālo reformu situācija ir mainījusies. Pašvaldības sāk atceļt ciema statusu mazām ap-dzīvotām vietām.

Pastāvot draudiem, ka mazo sādžu nosaukumi drīz vien var izzust no oficiālās aprites, aktuāls klūst jautājums par mazo ciemu jeb sādžu statusa noteikšanu.

Mazo ciemu skaits Latgalē sniedzas daudzos simtos, to nosaukumi ir ne vien kultūrvēstures, bet arī šodienas būtiska sastāvda-ļa, tādēļ saglabājama.

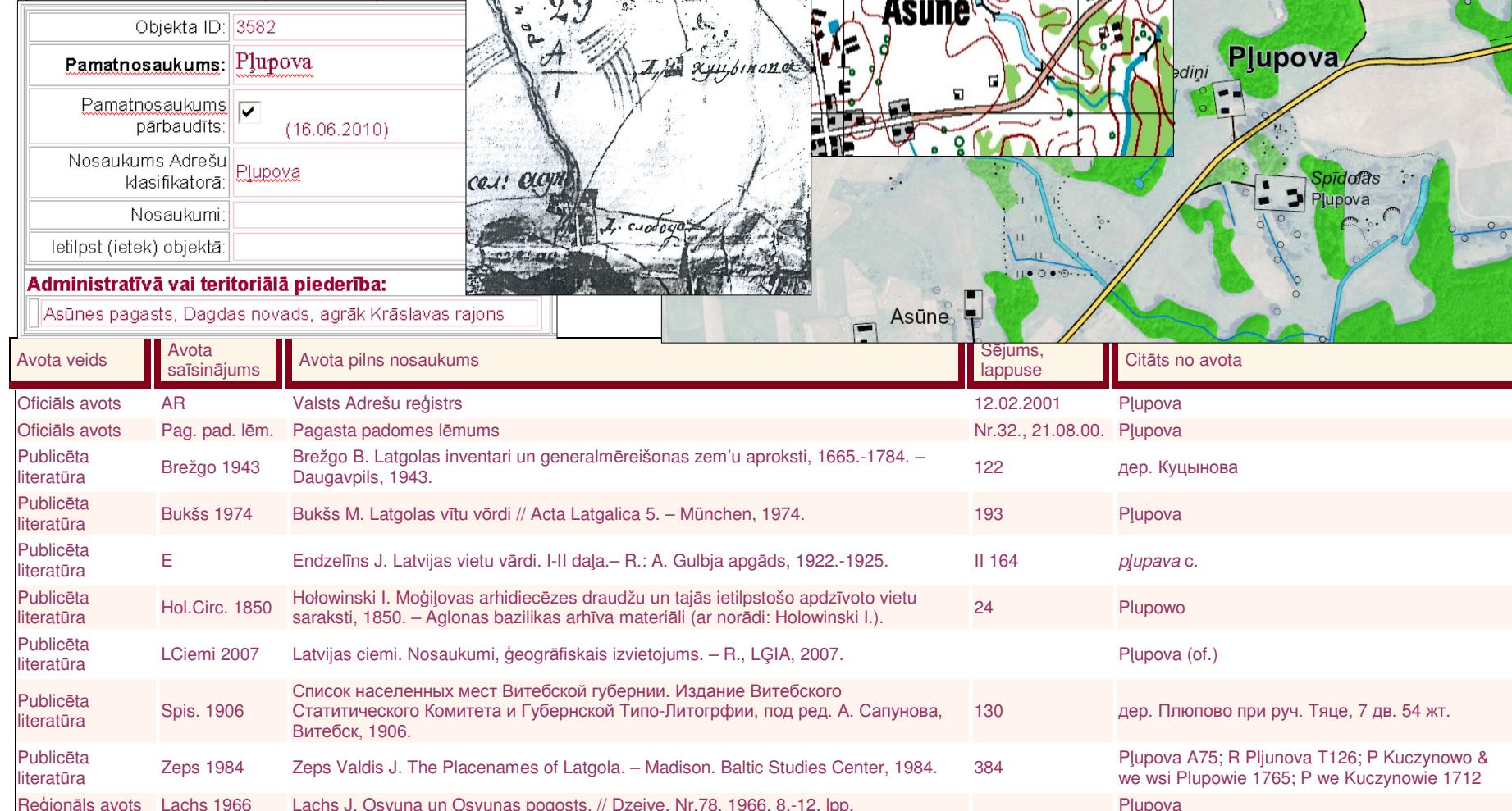
Wszystkie używane dzisiaj nazwy wiosek są zebrane w Bazie danych geograficznych nazw (<http://vietvardi.lgia.gov.lv>), a większość można odnaleźć także w Państwowym Rejestrze adresów. Można więc powiedzieć, że ta ważna część historii kultury Łatgalii nie przepadła na przestrzeni ostatnich 20 lat.

Jednak po ostatniej reformie administracyjno-terytorialnej sytuacja się zmieniła. W niektórych gminach znosi się status wsi małym wioskom.

Nazwy małych wiosek szybko mogą zniknąć z urzędowego użycia i dlatego też aktualnym problemem staje się uregulowanie statusu małych wiosek.

W Łatgalii są setki takich wiosek, a ich nazwy są przecież nie tylko częścią historii, ale i dnia codziennego, dlatego w miarę możliwości należy je zachować.

№ по порядку.	Название населен-наго мѣста . (мѣстечко, деревня, село, имѣніе, фольва-рекъ, хуторъ, застѣ-нокъ и пр.).	При какой находится водѣ (рѣкѣ, ручьѣ, озере, прудѣ, колодцѣ, бо-лотѣ).	Кому принадлежитъ изъ землевладѣльцевъ или какому сельско-му обществу. Сосло-віе и вѣроисповѣда-ніе владѣльца.	Колич. земли въ десятинахъ			Число жителей.	
				Удобной.	Неудобной.	Подъ лѣсомъ.	Число дворовъ.	Мужчинъ.
1	Дер. Ковальки . . .	при оз. Долгое		100	6	—	4	14
2	" Рейни	тоже		152	11	—	10	28
3	" Меньги	оз. Долгое		217	26	—	18	46
4	" Курлиново	оз. Йолза		261	86	—	28	72
5	" Зейлишки	оз. Долгое		170	11	—	19	58
6	" Рачево	оз. Йолза		266	15	—	22	72
7	Слобода *	р. Осунь		302	18	—	22	57
	При ней Осунь- ское вол. правление							
8	Дер. Малая Осунь .	тоже		58	4	—	4	12
9	Заст. Мудрилово . . .	оз. Осунь		34	11	—	1	4
10	Дер. Новая	р. Осунь	Иолзанскому	37	1	—	11	26
11	" Зейзы Большие . . .	тоже	сельскому	139	31	—	12	40
12	" Зейзы Малые . . .	тоже	обществу	61	8	—	12	4
13	" Зуево	тоже		35	12	—	11	23
14	" Лютовцы	оз. Лютовецъ		193	72	—	55	10
15	" Дырванишки	оз. Йолза		55	10	—	112	10
16	" Пиланы	р. Осунь		84	18	—	84	18
17	" Святощина	бд. Торпе- ниша						
18	" Дайзаны	тоже		146	30	—	154	11
19	" Тылишево	руч. Тяцѣ		200	85	—	15	52
20	" Плюпово	тоже		200	85	—	7	30
21	" Будкуны	тоже		154	11	—	24	24
22	" Зукулово	тоже						
23	" Клабовцы	р. Осунь						
24	" Халилово	оз. Лютовцы						
25	Ферма Осунь	оз. Осунь	Осуньско					

Informācija par vienu no Latgales mazajām sādžām dažādos 18.-21. gs. avotos.

Informacja o jednej z małych wiosek Łatgalii w różnych źródłach XVIII – XXI w.